

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr. $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	---	--

Egyházkerületünk s a millenium.

Nevezetes időszakban élünk. A magyar állam ezeréves fennállásának megünneplése lázas tevékenységre indítja nemzetünket, s a mi különösen örvendetes jelenség, ez a szorgos munka és igyekezet, melyet ma minden téren kifejtünk, nem valami efemer értékű s pusztán külsőségekben nyilatkozó eredmények elérésére, nem hiú fényelgésre, múló káprázat előidézésére, hanem maradandó s nemzeti létünk biztosítására szolgáló alkotásokra törekszik. Soha sem érezte még nemzetünk annyira, hogy a szellemi kultúrában kell keresnie első sorban fenmaradásának és hatalmának legbiztosabb alapját, mint épen napjainkban. Ugy az állam, mint a társadalom körében észrevehetőleg emelkedik a szellemi munka, az irodalom, a tudomány, az oktatás ügyének értéke, jelentősége és tisztessége is. — Avult és beteges köznézetek, korhadt társadalmi előítéletek elvégre kezdik elveszíteni hagyományos súlyokat és vonzó erejüket. Soha komolyabban nem beszéltek országgyűlésünkön miniszter és képviselők a köz, főleg a népoktatásról s azon a téren az állam feladatairól, mint napjainkban. Nem a sok, hanem a komoly szó és a tettek korszakába kezdünk immár lassanként belépni. A millenium emlékére is a kultúra, főleg a szellemi kultúra terén s ennek szolgálatára igyekszünk nagyobb szabású intézményeket létesíteni. A városok versenyeznek az egyetemért. Ezek közt Debreczen már komoly munkába is vette hirneves kollégiumának kiépítését, s a mi különösen fontos, a megvalósítás biztos reményével, ha csak szűklátókörű elzárkózottság és tájékozatlanság, valamint az erőszakosság visszataszító hatása e rendkívül kedvező alkalom felhasználását, a minő csak több század folyamán egyszer nyílnak főiskolán fejlesztésére, megakadályozni nem fogják.

A tiszántúli ref. egyházkerület hazafias és egyházához ragaszkodó közönsége sem fog elmaradni e nagy nemzeti alkotások munkájában való részvételtől. — Egyik kiváló jelét adta a magyar nemzettel való együttérzésének az által is, hogy legközelebbi közgyűlésén 2000 koronából álló pályadíjat tűzött azon hivatás, szolgálatok és áldozatok feltüntetésére, a melyeket a protestánsizmus, közelebről az ev. ref. egyház a magyar alföldön lakó magyarság vallás-erkölcsi és kulturális életének fejlesztése érdekében teljesített. Igen érdekes, de nehéz feladat vár a pályázóra; annyival inkább óhajtandó, hogy emberére találjon. Ily nagy fontosságú irodalmi feladat eredményes megoldására, a mely igen sok egyházi, politikai és kulturális-történeti tanulmányt, erős történeti-kritikai érzéket igényel, két év alig lehet elegendő.

Ha azonban egy ily munka mégis létrejöhetne, a mellett, hogy egy igen nevezetes monografiával gazdagodnék kultur-történeti irodalmunk, egyúttal a protestánsizmus dicsőségének s a magyar nemzeti érdekekkel való erős összeforradásának is hirdetője és megdönthetetlen bizonyítéka lenne az.

Fel tehát munkára, hogy híven számolhassunk be a nemzet egyeteme előtt az ezeréves ünnepen azon szolgálatokkal, a melyet egyházunk és hitfeleink e nemzet és haza érdekében teljesítettek. Semmi esetre sem leend okunk a nagy leszámolásnál szégyenkezni.

Sajnáljuk, hogy Görömbei indítványa a debreczeni főiskola történetének megírását illetőleg ezuttal eredményre nem vezetett. A célba vett mű azonban egy hatalmas alapot fog e később megvalósítandó célhoz is szolgáltatni. Az egyetemmé emelkedő kollégium gazdag multjának méltó feltárása különben nem késhetik soká.

Az egyházkerület által a pályakérdés szövegezésével megbizott küldöttség elnöke, Degenfeld József gróftól a következő pályázati hirdetményt vettük, ajánlva azt ismételve az érdeklődők figyelmébe:

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület, 1893. november hó 2-ik napján tartott közgyűlésének határozatához képest, nemzetünk ezer éves fennállásának ünnepléséhez a maga részéről is hozzájárulni akarván, több intézkedései közt a következő irodalmi pályadíjat tűzi ki:

„Egy körülbelől 20 nyomtatott ívre terjedő munkában, melynek azonban abszolút irodalmi becsesell kell birnia, mívelődéstörténeti szempontból, történelmi és statisztikai adatokra alapítva, tüntetessenek fel azon hivatás, szolgálatok és áldozatok, melyeket a protestánsizmus, közelebbről az ev. ref. egyház, a magyar Alföldön és a Tisza vidékén lakó magyarság vallás-erkölcsi és kulturális életének fejlesztésében kezdettől fogva mostanig betöltött és teljesített. Jelöltessék meg a jelenre nézve is azon nemzeti feladat, melyet betölt, a terhek, melyeket hordoz és a misszió, melyre nemzetünk életében hivatva van.“

„A nyertes pályamű jutalma 2000 azaz kétezer korona aranyban, és a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tulajdonába megy át. A pályadíjjon kívül, az egyházkerület költségén kinyomatandó példányok árából, szerző a bejött összeg 10%-át kapja.“

A pályaművek a szokásos pályázati feltételek mellett 1895. december hó 31-ig a tiszántúli egyházkerület püspöki hivatalához adandók be.

Debreczen, 1893. nov. 10.

gróf Degenfeld József,
biz. elnök.

Rövid észrevétel a „Quousque tandem . . . ?“ cz. czikkre.

Teljesen figyelmen kívül hagynám a fenti cz. cikket, ha nt. szerkesztő úrnak arra tett megjegyzését nem látom. S mert az abban foglaltaknak napi rendre kerülését jónak méltóztatik gondolni, tesztek arra rövid észrevételt annyival is inkább, mert úgy vélem, mintha kapum előtt is akarna seperni N. S. lelkész úr akkor, midőn a szomszédot leczkérteti. „Péternek szólok, Pál is értsen belőle.“ Mint a segédlelkész-tanítóságoknak ellensége, két olyan lelkésztársat emlit fel, kiknek egyházában ily állás létezik. Mindkét lelkésztársamat ismerem. Egyik egyházban már régi ez intézmény, másikban — mint a pályázatból kivehető — csak újabb keletű. Egyikről sem tételezem fel s nem hiszem, hogy egyházukban ez intézmény csak arra való volna, hogy ők a heverés párnáján kényelmesen szedjék fel a lelkészi fizetést. Távrolról sem!

A segédlelkész-tanítói intézményt felállították ott, s állítják ezután is oly helyeken, hol a rendes lelkész

önerején nem tarthat segédet részint mint fiatal, részint mint csekély jövedelmű ember. S tudva az egyházak, hogy a fiatal ember is lehet beteg, valamint szem előtt tartva azt is, hogy még az ifjú lelkészt sem lehet teljesen szobafogságra kárhóztatni, mert hivatalos teendője is elhívja olykor-olykor egyházából; tehát ily körülmények közt is legyen, a ki a lelkészi teendőket végezze, ne legyenek kénytelenek sokszor a hívekre nézve is alkalmatlan s költséges faluról-falura járás munkáját végezni stb. stb.

Abból, hogy a felemlített egyházak egyikében a s.-lelkész-tanító végzi a vasárnap d. u. istenítiszteletet, különös okoskodással lehet azt következtetni, hogy ő így tanítói hivatalának nem képes megfelelni, valamint neveltséges azt állítani, hogy a rendes lelkész 6 napon át csak a vasárnap délelőttre tud elkészülni. A fenti intézkedés lehet vagy a rendes- és s.-lelkész egészen magán ügye, vagy a presbyterium azon elv szem előtt tartása: „varietas delectat.“ Már olyat, hogy egy segédlelkész ¼ órai beszédre hetenként el ne tudjon készülni a tanítási órák mellett is, feltételezni se lehet. De ennél tovább meg N. S. úr s azt mondja: „a káplántanítóval sem egészségében, sem betegségében ne rendelkezessék a lelkész mint segédjével.“ Hát akkor mire való lenne ez intézmény? Betegségében nem is a lelkész rendelkezik, hanem maga a szent ügy, melynek szolgálatában áll, épen így a hivatalos fávollétben is. Kíváncsi vagyok tudni, hogy a nagyon tisztelt lelkésztárs úr — Ágyán, hol bizonyosan nincs s.-lelkész-tanító — ha beteg vagy távol van egyházától: kívül végezteti, vagy kit biz meg, hogy a szükséges vagy véletlenül is előálló lelkészi teendőt ellássa? A szomszédos lelkészt? Hátha az is épen gyűlésen van, vagy akadályja miatt nem állhat rendelkezésére? Vagy valamelyik tanító lép szószékbe? Hiszen annak épen úgy pihenni kell a tanítás után, mint a s.-lelkész-tanítónak; azt felhasználni épen úgy a tanügy kárára lehet.

Igaz, hogy hallottam: „szegény az ekklezsia, maga harangoz a pap“; de hogy a harangozó végezzen lelkész helyett, olyat még nem tudok. Minden s.-lelkész-tanító képes felfogni azt, mennyit tehet ő, hogy fő hivatása, a tanügy, ne szenvedjen; minden rendes lelkésztől pedig fel kell tételeznünk annyi lelkiismeretességet, hogy a tanügy kárára, ennek rovására nem teszi segédjére a terhet csak azért, hogy ő annál kényelmesebben heveressen. Midőn egy egyháztagom előttem N. S. lelkész úrhoz hasonló gondolkozását kifejezte: azonnal felkerstem a mellettem szolgáló jelenlegi s. közelebb elment s készséggel prédikáló s.-lelkész urakat, mondják meg őszintén: akadályozza-é őket a tanításban a lelkészi funkciónak önként vállalt teljesítése? mert úgy egy hétköznapi könyörgést sem bízhatok reájuk. Persze mindketten tiltakoztak az ilyetén felfogás ellen.

Ne tessék azonban azt hinni, mintha csak pro domo sua szóltam volna. Szóltam azért, mert a káplántanítóságot — az egyházi felsőség által megerősített helyeken nagyon szükséges — mind a hívek lelki szükségének ellátása, mind a jó rend érdekében igen celszerű intézménynek tartom, mint a mely lehetővé teszi, hogy a híveknek nem kell minden csekélynek látszó szolgálatért a szomszédba szaladni, hanem azoknak ügyeik könnyű szerrel elintézve lesznek. Ezt nagyon sok helyen prot. egyházunk jól felfogott érdeke is így kívánja. Nagy kath. helyeken szép tere nyílnék különben ez úton is a lélekvasárlásnak.

A mi pedig azon törekvést illeti, híveinket „bibliás emberekké“ tegyük, azt mondom, hogy arra, miszerint

valaki a bibliát jól értse, nagyon jól tudjuk, magasabb ismeret, nagyobb kvalifikáció kívántatik; közönséges embereket ilyenekké képtelenség képezni, lehetetlenség. Ismerem én u. n. bibliai embereket. Czitálnak derűlőborúra a szentírásból; dicsekesznek vele, hányszor elolvasták már a bibliát. Ahoz értő ember azonban ismerni fogja e tudás, e jártasság értékét.

F.-Bánya, 1893. nov.

Nagy Lajos.

Válasz Nagy Sándor ev. ref. lelkész úrnak.

E becses Lap 44 ik számában Nagy Sándor lelkész — támaszkodva egyfelől a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 38-dik számának vezércikkére, másfelől ezen Lap 35. és 37-dik számaiban közzétett segédlelkész-tanítói pályázatra — megtámadja a segédlelkész-tanítói intézményt, azt a lelkészi semmittevés melegágyaként tünteti fel, egyidejűleg nyilvános pellengérré állítja az állomások meghirdető lelkészeket is, mint a kik gyülekezeteik magasabb érdekeivel nem törődnek, diakónusokat nem nevelnek, nem nevelhetnek (!), szóról-szóra ezeket írja: „miképen teszik meg ezt (t. i. a nem csak tudó, hanem érző bibliai emberek nevelését) azok a lelkészek, kik a csökmői és csengeri lelkészekkel együtt éreznek, egyformán gondolkoznak és cselekesznek, a kik alig várják, hogy mostani rektorjuk helyett segédlelkész-tanítójuk legyen? . . . Sehogy, bizonyára sehogy sem.“

Meggondolta-e cikkirő, hogy ez nehéz vád, mit be is kell bizonyítani? Mert soraiban az foglaltatik, hogy mi lelképásztori eskükhöz hűtelenek lettünk.

Szép dolog és dicséretre méltó az, ha valaki lelki nemes ambícióból anyaszentegyházunk ügyeivel a nyilvánosság terén is foglalkozik, s az itt-ott mutatkozó sebeket gyógyítani törekszik; de midőn pusztán szereplési viselkedésből alaptalan vádak, hogy ne mondjam, rágalmakat szór egy arra talán érdemtelen szeméi közé a világ előtt, — engedelmet kérek, ez több a kiméletlenségénél.

Tudja-e cikkirő azt, hogy a csökmői s.-lelkész-tanítói állomás mikor s mily körülmények között szerveztetett? Én azt hiszem fogalommal sem bir róla. Ez még magában véve nem is hiba; de annak nem tudását, hogy miként szerveztetnek általán véve a segédlelkész-tanítói állomások? már nagy hibának tartom. Ugy látszik, hogy a cikkirő úr ezek szervezését egyenesen a gyülekezetek, sőt határozottan a lelkészek vétkének (óh! óh!) tudja be.

Tudnia lehetne pedig, hogy a mi zsinat-presbyteri egyház-alkotmányunk rendelkezései szerint minden fontosabb egyházi vagy iskolai mozzanatnak három, sőt négy fórumon kell keresztülmennie, míg testet ölthet; első az egyháztanács, azután jó az egyházközségi közgyűlés, ezek határozatait felülbírálja az egyházmegye, végre az egyházkerület adja meg a szentesítést. S már most fel lehet-e tenni, hogy komoly indokokkal nem bíró, sőt egyenesen az egyházi élet hanyatlását czélzó újítás pártoltassék az egyházmegyén vagy egyházkerületen, talán merő személyi tekintetekből?

Nem akarok annak fejtegetésébe bocsátkozni, mennyiben jótékony a lelkész — mint iskolaszéki elnök — munkálkodására az, ha ifjabb éveiben az iskolák gyakorlati vezetésével maga is foglalkozott; e helyett egy pár szerény kérdést intézek cikkirőhöz: miért kötelezi egyházkerületünk hittanhangató ifjainkat a tanítói oklevél megszerzésére akkor, ha a segédlelkész-tanítói állás — mint ilyen — határozottan káros az egyházi életre?

Vagy micsoda nevetség lenne segédlelkész-tanító címet adni valakinek akkor, a mikor az semminemű lelkészi teendők végzésére nem lenne kötelezhető? nem is szólnak az oly nagyszámú lelkész-tanítóságokról! . . .

Megvallom, egyszerű mosoly lett volna válaszom cikkére azon esetben, ha csengeri lelkésztársammal együtt a lelkészi hivatali hűtlenség elrettentő példányképe gyanánt oda nem állít egy-nagy és művelt olvasó közönség elé, de így erkölcsi önbecsérzetem parancsolja, hogy legalább néhány sorban válaszoljak szerény munkálkodásomat gáncsoló nehéz és súlyos vádjára.

Tetteimmel kérkedni nem szoktam, tudván, hogy „ha mindazokat megcselekedenditek is, a melyek néktek parancsoltattak, ezt mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk: mert a mit kellett cselekednünk, azt cselekedtük“ (Luk. XVII. 10.), de tetteimet nem is szégyenlem, s érettök a felelőséget Isten s emberek előtt mindenkor elvállalom. Mint Krisztus egyszerű szolgája, erőm, tehetőségem mértékéhez képest, bár csöndesen, zajtalanul, de híven igyekeztem munkálni őrállomásomon drága anyaszentegyházunk féltett érdekeit, kiváló figyelmet fordítva mindig annak veteményes kertjeire, az iskolákra. A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye levéltárában őrzött adatok bizonyítják, hogy erdő-gyarakai lelkészkedésem idején az Urasztalához való előkészítést az iskolai növendékeknek (jeles tanítók mellett is) mindig magam végeztem.

Csőkmőre 1891. ápril 24-én jöttem; az a segédlelkész-tanítóság, mely oly nagy számla N. S. úr szemében, s melyért nem átalotta személyemet a nyilvánosság terén meghurczolni, már évekkal azelőtt szervezve s betöltve volt, tiszteletes Doma Gyula úr (jelenleg fugyii lelkész-tanító) végezvén ez állomáson a segédlelkész-tanítói teendőket, merőben igaztalan beszéd tehát amaz állítás: „alig várják, hogy mostani rektorjuk helyett segédlelkész-tanítójuk legyen“; utána tiszteletes Tóth Sándor úr (jelenleg sarkadi *segédlelkész-tanító*) töltötte be e tisztet két évig . . . Kérdezze meg ez urakat cikkirő, vajjon ha erőm s egészségem engedte, s hivatalos ügyeim a községtől távol nem tartottak, végeztek-e helyettem csak egyetlen egyszer is lelkészi szolgálatokat?

Hogy mily gonddal örködöm az iskolák szellemi vezetése felett? Miként nevelnek nemcsak tudó, hanem érző bibliai embereket? annak regisztrálása nem tartozik a nyilvánosság elé, kimerítő felvilágosítást nyerhet e tekintetben az esperesi hivataltól, s meg vagyok róla győződve, nem lesz okom pirulni az adandó válaszon sem.

Még egyet. Nincs könnyebb, de nincs veszedelmesebb dolog sem, mint valaki felett ítéletet (főként hamis ítéletet) mondani; ezért int Urunk „ne ítéljetek“. Én is kérdehetném épen a cikkirő által használt szavakkal: Mindig úgy viselkedett-e szemben gyülekezetével, hogy emelt homlokkal mondhatta volna magáról „én vagyok ama jó pásztor“! . . . s vajjon nem volt-e idő, midőn ama gyülekezet nagy része ilyen visszhangot adott volna dicsekedésére: „vannak ám béres pásztorok is“ . . .

Csőkmő, 1893. november 7.

Bögös Lajos,

csökmői ev. ref. lelkész.

Meg vagyunk győződve arról, hogy Nagy Sándor lelkész úrnak távolról sem volt czélja akár a csökmői, akár a csengeri lelkésztársakat személyökben támadni meg. Ő, felfogása indokolására, a konkrét esetet csak azért hozhatta föl, mert az épen keze ügyében esett. De épen így sorolhatta volna föl bármelyik más egyház nevével, hol s.-lelkész-tanítóság létezik, mint a nevezett

két egyházét. Ha tehát csupán a személyi oldalról érzékenykedünk: a kérdés aligha lesz kellő tárgyilagos higgadsággal mérlegelhető. Óhajtanók, hogy még mások is hozzá szóljanak e nem csekély fontosságú kérdéshez, melyről nem kell felejtenünk, hogy tanítótársaink határait is érinti, a mivel már ők is előhozakodtak.

Szerk.

KÖZÉLETÜNK.

Javaslat a belhivatalnoki fizetések egyöntetű rendezéséről és egyházaink anyagi megszervezéséről.

A belhivatalnoki fizetések egyöntetű rendezése szűkebb értelemben egyszerűen a díjlevelek természetben kiadatni rendelt fizetési tételeinek egységes mérték és ár szerint való átszámításában és a szolgáltatások megváltásában áll. Tágasabb értelemben azonban úgy a fizetések, mint az azok alapjául szolgáló egyházi adórendszer és vagyonkezelés teljes átalakítását is magában foglalja.

I.

Az első esetben a rendezés elvei a következők:

1. A lakás, föld-haszonélvezet, tüzifa s a már eddig is pénzre változtatott egyéb fizetési tételek maradjanak változatlanul.

2. Az életneműekre egységes mértékű mondassék ki a kilogramm s egy régi (rendszerint 32—34 literes) egyházi véka számítottassék 25 kilogrammnak s fizetessék ez alapon a termények helyett azok 15—20 éves piaci átlagára.

3. Napszámok, szolgáltatások, széna fizetés helyett a díjlevelek ezek méltányos pénzértékére szóljanak.

4. A hol szokásban van és a belhivatalnokok nem ellenzik, az egyházi közmunkával mívelni tartozott szántóföldek és kaszálók haszonélvezete is változtassék pénzértékre: olyanformán, hogy a birtokok teljesen az egyház használatába menvén által, a szántóföldek minden egyes 1200 □ öles holdjáért kárpótoltassék a lelkész évenként 20 frttal, a kaszálókért pedig félannyival.

5. A mennyiben a khárták a stólákra nézve is tartalmaznak és pedig sokszor egymástól egyházanként is eltérő díjtételeket: úgy ezekre, mint a gyakorlatban előforduló kiadmányozási, eljárású ügyekre nézve is hozassék egyöntetű díjszabályzat.

Bármint hajtassék azonban végre a fentebbi munkálát, a helyzet képe maga alig fog megváltozni. Pusztuló egyházak, nyomorgó belhivatalnokok, terhes adózási viszonyok, lassu vést magában rejtő nehézség, fenyegető helyzet megmaradnak továbbra is. Azért álljon itt az idő és helyzet követelte, sokáig már nem is halasztható, igazi egységes és céltudatos rendezés vázlata a ref. egyházak anyagi megszervezéséről.

II.

A ref. egyházak anyagi megszervezése főleg egy új s egyöntetű adózási rendszer megalkotásában, az egyház birtokában lévő javaknak helyesebb és jövedelmezőbb kezelésében, általában egy messzire kiható szervezet megteremtésében áll, mely a szétszórt erőket egyesítve, az egyes egyházak anyagi és szellemi érdekeit az általuk képviselt vallás-erkölcsi és magyar nemzeti célok szempontjából teljes összhangzásba hozza.

Első lépés erre nézve az új adózási rendszer, melyet már régen sürget az idő. A mostani nem az

1848. utáni Magyarországra való. Igazságtalan és aránytalanul terhelő, rendszernélküli és egyesült erő kifejtésre alkalmatlan. A mi bennünket megment, a mi biztos sikert és feltétlen eredményeket ígér, az a személyes adóval kombinált birtok aránylagos adózási rendszer és ez alapon egyházainknak egy szorosabb szövetségbe való alakulása: egy egyházközgazdasági unió.

Az az unió, melyet a mult debreczeni zsinat megalkotott, csak formális egység, legfeljebb ha kívülről jövő támadások elleni védekezésre alkalmas. Nagy horderejű alkotás, melyet régen epedve vártunk, de melynek magasztos erkölcsi tartalmán kívül ma még egyéb haszna nincs. Névben él, de tényleg nincs jelen, mint egy elfutó álom a tiz évenként tartott zsinatokon megmutatja magát egy pillanatra, azután eltűnik. Az egyházkerületi gyűléseken még ötfelé oszolva időnként felmerül, az egyházmegyéken gyengülő hullámverése még meg-megérik s azután elsimul minden és félélékig, esztendőig, tiz esztendőig egyesült magyar református egyház nincs sehoh.

Igy történik aztán, hogy minden egyesülés és fensőbb hatósági közös szervezet daczára az egyes egyházak elszigetelve és magokra hagyatva küzdenek. Az egyik baját nem érzi vagy nem is tudja a másik s a domesztika és más közös segítségek is inkább a könyörületesség vagy a kényszerített jótékonyság munkái csupán. Nem is rendszeresek, nem is a mindenütt átértett egyetemes szükséglet és önfentartás szelleméből eredtek s nem is biztosíthatják a jövőt.

Ez csak úgy történhetik, ha abból a nagy általánosságból, melyből létünkünk, céljainkunk, eszközeinkünk nézve még ma sem tudunk kibontakozni, teljes öntudatra vergődünk. A bizonytalanság, mint egy homályos ködtenger vesz körül. Híveink, egyházaink, intézményeink, hivatásunk, jövőnk elmosódott körvonallakkal úsznak a vizeken. Az Urnak Lelke ott lebeg felettünk, hallgassunk szavára: Legyen világosság!

Tiszta fényben, határozottan kijelölve álljon előttünk, hogy híveivel, egyházaival, egyházmegyéivel, iskoláival micsoda célt akar elérni itt e földön, e magyar hazában a magyar református egyház? Meg kell állapítani minő intézményeket, hány lelkész- és tanítói állomást kell e végre rendszeresítenie? Ki kell jelölni ezek számára a legmegfelelőbb helyeket s számba vevén a rendelkezésre álló anyagi erőket is, a fedezetlen maradt költségöbbletet ki kell vetni egy új egységes adózási rendszer alapján országszerte mindenütt.

Ennek megteremtésére a budapesti zsinat volt praedestinálva. Egy meddő zsinat, melyet egyfelől oportunitizmus és kislelkűség, másfelől nagy láрма és semmi eredmény jellemeztek s mely egyetlen termékeny eszméjét, a protestáns egyetem eszméjét is, csak úgy kinyájában szülte. Hatalmas világi uraink túl loyalisoknak, felfelé tekintető államférfiaknak mutatták magukat és aláztatósaknak és serviliseknek a papok. Megható egy látvány! A régi kurucok utódai labancz kiadásban, a nyakas kálvinista papok udvarképesen, módosan hajlongni tudva. S mind a két részről a kormányon lévő politikai párt, s a kormány iránti óvatos kiméletesség és lábujjhegyen járó kölcsönös csitítgatás. S ez, mikor régen vérező sebek gyógyításáról lett volna szó, s ez, midőn a nagy egyházpolitikai kérdésekben várt volna az ország részünkről is tájékoztatást. „Csitt!” mert a kormánynak kellemetlen. „Lassan!” mert a kormány majd adni fog. Valóban itt nem nagyon biztak az emberek magukban és az igazságban. Itt mindent más-tól vártak.

Ezért nem tudta e zsinat a magyar ref. egyház anyagi megszervezését megteremteni. Az adózás tekintetében hozott olyan a milyen intézkedései pedig azt mutatják, hogy érezte az iránti tartozását. Akart is tenni valamit. De akarni is keveset akart és a mit akart, annak is lealkudta felét. Egy országszerte alkalmazandó új adórendszerrel meg alig is volt valami szó. Ennek hamarosan nyakát szegte nagybirtokos uraink praedomanáns helyzete a zsinaton, s a telhetetlen papzsáktól való félelem talán; az egyházi képviselőknél meg az, hogy féltek nekik alkalmatlanoknak lenni és nem volt meg nálók az őszinte bátor szókimondás erénye.

Pedig meglehet, hogy azok a nagy urak, kik kényelmetlenül érzik magukat az e fajta eszmékkel szemben, a kiktől mindig szent, szentebb és legszentebb célok érdekében újra meg újra kérünk és a kik hol többet, hol kevesebbet mindig is adnak sokszor csak becsületből és sokszor a nélkül, hogy meg lennének győződve arról, hogy a cél, melyre áldozatkészségök igénybe vétetik, el lesz-e biztosan érhető; lehet, ha nyíltan ismerik a tarthatatlan helyzetet, ha látják azt, hogy nem megrontásuk, hanem csak méltányos hozzájárulásuk tervezetik, ha meggyőzetnek a felől, hogy áldozatjuk nem hiában történik: nem fognak szűkkeblűen félreállani, hanem a mely terhet eddig is viseltek önként és rendszertelenül, ezután is meghozzák, s midőn az egyenlőtlen tehermegosztás és az erők egyesítésének hiánya miatt egyházunk összeroskadni készül, nem lesznek gát abban, hogy egy egységes adózási rendszer alapján intézményeink fentartását vallásunk és a vallásunk által képviselt magyar faj jövődjét e hazában biztosítsuk.

És ezt fogja biztosítani nem az osztály-adó, a mit úgy nagy általánosságban a zsinati munkálatokban is emlegetnek, nem is a személyes adó csupán, hanem a *személyes adóval kombinált birtok-aránylagos adózási rendszer*, mely a mostani egység dogmatikus eszményét a valóság számára is megtermékenyítendő. Ezt kell azért nekünk megteremteni s miután a zsinat elmúlt, alólról felfelé. Fogjanak a rendezéshez magok az egyházmegyék. A gyülekezetekkel egyetértve kísértsék meg a nagy művet. Alaki nehézség útjokat nem állja, az egyházi adózásra nézve az egyházmegye teljesen illetékes és most már utolsó forum. Hogy másképp is kivihető, meggyőződhetünk róla, ha elvei szerint egy egyházmegye háztartását megalkotni próbáljuk. Legyen ez, hogy közel maradjunk, egy kisebb egyházmegye, a miénk, a *nagybányai*.

Van az egyházmegyében 42 anya-, 5 leány- és több fiók-egyház. Az 1889. évi udvari e. megyei gyűlésben elfogadott rendezési terv szerint alakítandó a megye területén 29 lelkészi, 48 tanítói, paptanítói vagy segédlelkész adminisztrátori állomás.

Meghatározatván a lelkészi fizetés lakáson, tüzfán, földhaszonélvezeten, stólán kívül 600 forintban;

a tanítói fizetés lakáson, tüzfán, stólán kívül 400 forintban;

az egyházak egyéb szükségeinek fedezésére hagyatván a tisztán ötlet földbirtokok: előáll összes szükségletül 36,000 forint. Ez összegnek fedezete az új rendezés szerint következőleg alakul:

1. 47 tanítói állomás után 20 holdanként 940 h. föld bérjövödelme à 10 forint . . .	9,400 forint
2. 22,000 mostani megyei lélekszám után, négyesével 5500 család 1 forint 50 kr.-os személy-adójából	8,250 forint
3. Családonként egy felnőtt családtag számítottván 50 kr.-os személy-adóval . . .	2,750 forint

4. Domesztikából, államsegélyből . . .	1,000 forint
5. 47 egyház és a fiók-egyházak államadója körülbelül (à 3000) 144,000 forint után	
12% egyházi birtok aránylagos adóból . . .	16,880 forint

Összesen: 38,280 forint

Igaz, hogy e számok nem végleges számok, s a tényleges állapot javukra is és hátrányukra is módosítani fog rajtok, de mutatják a körülbelüli valószínűséget és meggyőzni képesek a felől, hogy az új adózási rendszer nem elérhetetlen ábránd, s hogy az megfelel a most túlterhelt szegénység teherviselési képességének és nem sérti meg a nagybirtokos jogos érdekeit sem.

Pedig a fenti kép az új adórendszer javára még nagyban módosulhat, ha egyházmegyei költségvetésünk, illetve háztartásunk berendezésében jövedelmünk fokozására nézve megteszszük mind azt, a mi már az új adótörvény nélkül is megtehető.

Ferenczy Gyula,
krassói lelkész.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

„Pál apostol élete és levelei“ cím alatt dr. Masznyik Endre pozsonyi evang. theol. tanár, mintegy 30 nyomtatott ívre terjedő munkát szándékozik kiadni, a melyből az első füzetet immár szét is küldte megtekintés végett az érdeklődő olvasó közönséghez. A mint ebből a négy ívnyi mutatónyból következtethetjük, szerző nagy lelkesedéssel csügg a különben is hálás tárgyban s arra törekszik, hogy az ide vonatkozó irodalmi termékek felhasználásával, lehetőleg találó képet rajzoljon az apostolról. De talán közkeletűbb és hézagpótlóbb lehetett volna e munka akkor, ha szerző, a theologiai tudományos tárgyalási módszer helyett, a népszerűsítés elvét igyekeznék érvényre juttatni s ha a dolog lényegére szorosan nem tartozó mellékkörülmények terjedős részletezése helyett, tisztán tárgyi tömör jellemzésekre szorítkoznék. Az előbbi megjegyzésre a „Bevezetés“, az utóbbira „A szülőföld“ című szakasz indított bennünket. Az ezután következő füzetekből kihagyandók volnának azok az idegen hangzású szavak, a melyekre a magyar nyelv ma már nem szorul, p. o. skepsis, abstract, incarnatio, politico-legalistikus törekvés, henothéismus, ethikai monothéismus, nomismus, hierarchismus stb. Homályos az ilyen mondat: „A mit Jahve az ő népétől követel, az nem a törvény köbe írott betűje, hanem szíve írott szelleme szerint igazodó élet“ (XX. l.); vagy pedig ez: „a vallás az embernek ő eredeti isteni meghalározottsága levén“ stb. (XIV. l.). Nem magyaros ez: „Jézusról is megáll“ (XIII. l.), vagy „elég azon“ (= genug an dem) e helyett: „elég az hozzá“; „néplélek“ (= Volksgeist) helyett „népszellem“ irandó (XIV. l.) s azt is kevesen tudják elképzelni, mi értendő a „magyar nemzeti theologia ügye“ alatt. Egyébiránt szívesen kívánjuk, hogy ez a sok fáradságos munkával és tárgyszerezettel szerkesztett munka, melyet „kedves kartársainak és tanítványainak Pál szellemében, a szeretet szabadságával ajánl a szerző“ — találjon rokonszenves fogadtatásra, a közönség részéről is.

Evangeliumi elmékedések. A 19. és 20. ívek jelentek meg *Dicsőfi József* debreczeni lelkésznek ezen általunk már többször jelzett művéből. Folytatólag a példázatok felett elmékedik ez íveken a szerző, fölvevén

a Luk. 14, 26—35, s majd a IV. szakaszban „A tagság akadályai az Isten országában“ cz. a. a Mát. 21, 33—44; Luk. 16, 19—31. bibliai szakaszokat. A nagy gondnal, lelkiismeretes tanulmányokkal írott mű értékes darabja leendő bármely könyvtárnak is.

Gyakorlati bibliamagyarázatok. Szerkeszti és kiadja *Garzó Gyula*. A július—augusztusi füzetben maga a szerző magyarázza, a tőle már megszokott routine-nal az Apost. csel. írott könyv 19, 22—21, 14. részét 4 magyarázatban, ötödiknek egy hatalmas prédikációt közölve olyan szövegről (Csel. 21, 8—14.), melyet előbb gyakorlati bibliamagyarázatokban dolgozott föl. E vállalat, mely egyedül áll a maga nemében, a lehető legszélesebb körű támogatást érdemléné meg.

Előfizetési felhívások. *Jánosi Zoltán*, debreczeni főiskolai szénior egyszerre két művére hirdet előfizetést, „*Költemények*“ cím alatt kiadni szándékozván részint megjelent, részint még ki nem adott verseiből egy kötetet 13—15 ívnyi terjedelemben. Előfizetési árak: a) fűzött példány 1 frt 20 kr., b) díszkötéses példány 2 frt 20 kr. Az előfizetési pénzek beküldésének határideje: december hó 15. napja. Az előfizetés e határidőig a „Csokonai“ nyomda- és kiadó részvénytársasághoz, Debreczenbe címzendő. A velinpapírra nyomandó kötet díszes kiállításáról a fentnevezett nyomda fog gondoskodni. — Másik műve széniori székhogyló értekezése leendő „*Világvallás*“ címmel. Előfizetési felhívásából közöljük a következő részletet: „E munkácskában bibliai alapon, egy oly kérdés fejtegetését kíséreltem meg, a mely az enyémmel együtt millió és millió lelket, mondhatni: minden halhatatlan lélekkel bíró embert a legközelebről érdekel. Avagy meglegszünk-e azzal, hogy itt e földön: minden nyomorúságoknak e porházájában úgy a hogy — tengődünk? Nem szomjuhozza-e lelkünk, elodázhatatlan szomjúsággal, annak ismeretét, hogy mi vár reánk a sír után? Nem több van-e a sír után, mint innen a síron? Bizonyára hasonlíthatatlanul több és nagyobb. Bizonyára véges és olcsó a földi élet, de végtelen és minden aranynál drágább az örökkévalóság. A nap sugarai millió és millió mértföldnyi út tesznek meg az űrben és öntudatunkhoz csak szemünknek egy parányi helyén kopogtatnak be s költik föl bennünk a világosság érzetét. A világegyetem hontalanjai: az üstökösök végtelen pályákon keringenek s naprendszerünkhöz csatlakozván, mily rövid út irnak szemünk elé! És ha csak e múlt földi létben birunk is tapasztalati tudattal a bennünk lakozó égi szikráról: ez isteni világosság végtelen útja az örök élet; ha e föld láthatárán csupán csak átvillan is a halhatatlan lélek: az egész világegyetem otthona ennek. Az emberiség földi, de főként földön túl való repdeltetésének nagy kérdése régóta foglalkoztatta, mondhatom: nyugtalanította lelkemet. Most e lelkemet elfoglaló és rendkívüli fontosságú kérdésre, az emberi lélek vizsgálódásainak legnagyobb kérdésére — azt hiszem — megtaláltam a megnyugtató választ a bibliában. Legalább, a mit e tekintetben hiszek, az engemet a legteljesebben megnyugtató s jól esik hinnen — nem a magam dicsőségéért, hanem az igazságot és megnyugvást az lelkemhez hasonlóan, nagy vágyakozással, kínos nyugtalansággal kereső lelkek javáért: Isten dicsőségeért — jól esik azt hinnen, hogy nem maradok egyedül, mikor e hitemben keresem és találok lelkem nyugodalmát.“ A füzet terjedelme 3—4 ív; ára 40 kr., az előfizetési pénzek december 1-ig a „Csokonai“ nyomda és kiadó r.-t.-hoz Debreczenbe küldendők.

Dr. Schlauch bibornok véleménye az osztrák házassági törvényről.

Mikor Nagyvárad tudós püspöke azon „földerjesztésében“, melyet e lapok mult száma ismertetett, a kormányjavaslattal Magyarországon életbe léptetett czélzott „radikális házassági jognak“ a testvér-államra (t. i. Ausztriára), melynek Magyarországgal annyi életközössége van, — visszahatását érinti, e szavakkal tünteti fel, munkálatának VI. fejezetében, a két állam házasságjoga közt beállandott ellentétet: „Itt a legszabadabb elvű törvény, ott (már t. i. Ausztriában) a százados, a népéletbe mélyen behatolt és daczára polgári színezetének, mégis a vallással szoros összeköttetésben maradt házassági jog“ stb.

A memorandum ezen tétele arra bírja a Pester Lloyd bécsi levelezőjét, hogy az osztrák állapotokat föltüntető megjegyzésekkel kísérelje ő eminenciájának nyilatkozatát. A következő szellemes levélben teszi ezt, melyet a legnagyobb érdeklődéssel olvastunk, s melyet e lap olvasóival is közölni stettünk, hogy lássák, miszerint a bibornok úr hivatkozásai a külföldi példákra — nem mindig szerencsések.

Schlauch bibornok ő eminenciája — szól a levelező — az osztrák házassági jogra hivatkozással akaratlanul is fényes védbeszédet mondott az egységes állami házassági jog szükségességére nézve Magyarországon. Azon állapot (itt idézi a már általunk fentebb jelzett sorokat) valójában nem más, mint — a legnagyobb magyar röpke szavával élve — egy özönvíz előtti monstrum, mely visszataszítólólag viczorog korunkra, elrettentő példaként minden józan, különösen pedig a szabadelvű magyar törvényhozásra e század végén. Minő mélyen hatolt be az ausztriai házassági jog a népéletbe, ezt épen az ausztriai specialitást és európai botrányt képező hirhedt „erdélyi házasságok“ igazolják, melyek fölött az osztrák legfőbb törvényszék állandó gyakorlata következtében folytonosan az érvénytelenség Damokles kardja függ. Ezen osztrák házassági jogban olyan képtelenségek vannak kodifikálva, minőkhöz hasonló példákat más törvényhozásokban fel nem találhatni. Legyen szabad három feltűnőbb példát kiemelnünk.

Először: „Feloldhatatlan a házassági kötelék, ha csak egyik fél is már a házasság kötésekor katolikus vallású volt.“ (Az osztrák polg. törvénykönyv 111. §-ának zártétele.) Szörnyűbb lelkiismereti kényszer nem lehet gondolni, ez a spanyol inquisitio in optima forma. Más egyház hívójét a kath. dogma alá vetni, ez annyit jelent, mint pápasabbnak lenni a pápánál. Hogy egy ilyen házassági jog tetszik ő eminenciájának, ezen con rispetto parlando, nem lehet csodálkozni. Hogy azonban az osztr. polg. törv.-könyv 111. §-ának idézett zártétele az 1867. december 21-én kelt „teljes hit és lelkiismereti szabadságról“ szóló alaptörvényvel afféle összhangban van, mint az osztrák sajtótörvényi eljárás az ugyanazon alaptörvény 13-ik fejezetében megadott sajtószabadsággal (holott már egy egyházi atya is tanította volt: „libros comburere hoc non est veritatem defendere, sed veritatem opprimere“): ez minden józan gondolkozású ember előtt minden bizonynyal a priori világos.

Másodszor: Ha kath. házasságok házasságtörést követnek el, a sérelmes fél csak az ágytól és asztaltól elkülönítést követelheti (osztr. polg. tk. 109. §.); ez a házasság feloldhatlanságáról szóló kath. dogma folyománya. Ha ez az eset protestáns, görög keleti, vagy felekezetenküli házasságoknál fordul elő, akkor a sérelmes félnek teljes elválásra van joga. Izraelita házasságoknál

ez a jogállapot: A férjnek törvényes kiváltsága van pro libitu házasságtörést követni el, ha ezt a feleség el nem nézi, akkor házasságtörés miatt elzárathatja (osztrák büntetőtörvény 502. §.); az a joga, hogy a házasság megszüntetését kérhesse, nincsen meg. A nő azonban férje iránt a hitvestársi hűségre van kötelezve, ellenkező esetben a férj az elválás iránt panaszolhat (osztr. polg. tk. 135. §). Ezt nevezik Ausztriában a törvény előtti egyenlőségnek. Ha a dolog olyan komoly nem volna, azt lehetne mondani róla: risum teneatis amici.

Harmadszor: Ha egy nem kath. keresztyén vallású avagy felekezetenélküli egyén házassága feloldatik, a míg a felek egyike életben van, katolikussal házasságra nem léphet (ez a katholicizmus névvel jelölt házassági akadály); ha zsidó vallású egyének házassága bontatik fel, az elvált felek mindegyike, ha a másik életben van is, bárminő vallású egyénnel házasságra léphet. (Valamelyik keresztyén vallásra való átlépés esetén, avagy a szükségbeli polgári házasság kerülő útján katolikus egyénnel is.) Az a bölc, a ki ezen nem katolikus keresztyén, felekezetenélküli vagy zsidó házasságok közötti különbség okát megmagyarázni képes volna (holott a kánonjog álláspontja szerint ezek között nincs különbség), még meg nem született!

Eötvös József báró azt mondja a Karthausiban, leghatásosabb eszköz ifjú egyének előtt a játékszenvedélyt utálttá tenni, ha valamely játék-asztal mellett ülő szenvedélyes játékost mutatnak meg nekik, hasonlóan a régi spártaiakhoz, kik a helotákat részegítették le, hogy gyermekük előtt megmutassák, mennyire képes süllyedni a részeg ember. Mutatis mutandis ez áll az osztrák törvényhozásra is. *Az erre való utalás a leg-hatékonyabb bizonyíték az egységes állami házassági jog behozatalára Magyarországon.* Ha Magyarország a jelenlegi polg. házassági javaslatot törvénynyé teszi, az osztrák házassági jog egész Európa előtt a gúny tárgyává válik.

Ha ő eminenciájának aggodalmai vannak azon visszahatás miatt, melyet a magyar polgári házassági törvény az osztrák szomszéd államra gyakorolhat, ebben a tekintetben igaza lehet. De a veszedelem máshol van s nem ottan, a hol azt ő eminenciája keresi. A gondolatvilág nem ismer természeti határokat, s megtörténhetik az a rettenetes dolog, hogy a magyar liberálizmus életre költetheti a leváltárok porába temetett 1869. és 1874. évi polg. házassági törvényjavaslatokat, a melyek sírjokban olyan mélyen nyugosznak, mint Barbarossa Frigyes császár a Kyffhäuser alatt. Valaminagy szerencsétlenség volna ez? Ő eminenciájának álláspontjáról mindenestre. Azonban egy államot sem lehet, még ha oly beteg is, mint Ausztria, a quieta non movere receptjével sokáig gyógyítani. Avagy az osztrák nyomorúságos állapotok visszatartóztassák Magyarországot az előhaladás útján? Soha többé! Mert ez kigúnnyolása volna ezen törvénynek: „Hungariam esse liberum regnum et non ad normam aliarum provinciarum regendum.“

Eddig szól a bécsi levél.

Mi még csak egyet teszünk hozzá.

Lapunk olvasói előtt feltűnhetett az is, hogy ő eminenciájának aggodalmai vannak arra nézve is, hogy polg. házassági törvényünk Horvátországra is visszahatással talál lenni s az úrt közöttünk még tátongóbbá teheti.

A feleletet a fentebbiek nyomán igen könnyen megadhatjuk ezen aggodalomra.

Ha Magyarország liberális irányu haladására nézve nem szolgálhatnak akadályul az osztrák nyomorúságos állapotok, bizonyára zágrábi testvéreink ismeretes jóindulata és szabadelvűsége sem jöhet figyelembe akkor, mikor arról van szó, hogy hazánk ezen reformjával is az európai kultur-államok sorába emelkedjék.

Aurifaber.

A klérikális párt Belgiumban.

Tanulmány.

Irta: LAVELEYE EMIL.

Fordította: Dr. Bartha Béla.

— Jogositott magyar fordítás. —

(Folytatás.)

Egy-két tény elég felvilágosítást fog adni az akkor érvényben volt rendszerről. — Egy 1739. február 12. rendelet halálbüntetéssel s javaik elkobzásával fenyegeti mindazokat, „kik szent vallásunk bármely pontját sértő könyvet szerkesztenek, olvasnak, vagy terjesztenek.“ 1761-ben a nagyon kegyes és nagyon katolikus Mária Terézia kénytelen volt rendelettel akadályozni meg a Bossuet munkáira kimondott egyházi fenyték végrehajtását, melyeket mindenfelé meg kellett volna égetni. A tudós kanonista, a löweni egyetem tanára, Van Espen, ez a valóságos szent férfiú, kénytelen volt Hollandiába menekülni, hogy kikerülje a jézsuiták kezét. Azért üldözték, mert védelmezni merte a gallikanizmus némely elveit.

A mult század vége óta két forradalmon ment keresztül Belgium, de mind kétszer a klérus szavára, hogy megszabaduljon két oly uralkodótól, II. Józseftől és I. Vilmostól, kik egyaránt akarták előmozdítani a felvilágosultság terjedését s behozni a lelkiismereti szabadságot.

Vilmos király 1815-ben oly alkotmányt adott a belgáknak, mely kétségtelenül legszabadelvűbb volt az európai szárazföldön. A püspökök, kik már a bécsi kongresszuson is kérelmezték a tized visszaállítását* s a protestáns uralkodótól meg akarták vonni vallásának szabad gyakorlatát, az új alkotmányt elítélő „doktrinális ítéletet“ tettek közzé; befolyásuk oly nagy volt, hogy a Brüsszelben összegyűlt notabelek 798 szóval 527 ellenében elvetették. A püspökök főképp azt kifogásolták az alkotmányban, hogy behozza a sajtószabadságot, elismeri a protestánsok közhivatalviselési képességét s független állami bíraskodást létesít.

Hogy jól megérthessük a püspöki kar szellemét, halljuk saját szavait: „Ha valaki esküt tesz arra, hogy föntartja a vallási vélemény szabadságot s egyforma oltalomban részesít valamennyi felekezetet, arra esküszik, hogy a tévedést époly czímen tartja fönn s oltalmazza, mint az igazságot, hogy előmozdítja a katolikus hittől ellenkező tanok terjedését s a lehető leghatásosabb módon működik közre, hogy e szép országban az igaz hit tündöklő világa kialakuljon. Egyébiránt vannak abban (t. i. az alkotmányban) más oly czikkek is, melyek megtartására az egyház igaz gyermeke nem kötelezheti magát; ilyen pl. a 227. is, mely szentesíti a sajtószabadságot. Ha valaki esküt tesz arra, hogy megtart oly törvényt, mely föltételezi, hogy az egyház alá van vetve az államnak, kockáztatja, hogy közreműködik az egyház leigázásában; ez, mint Szent Atyánk, a Pápa

* L. a II. sz. függelék.

mondja, alapjában véve nem más, mint a lelki hatalom alávetése a világi hatalom szeszélyeinek.

Bavay, az egykori főállamügyész, kimutatta, hogy mint tagadták meg a gyóntató atyák hosszú időn át a feloldást mindazoktól a közhivatalnokoktól, kik elfogadták az alkotmányt.*

A klérus ellensége maradt a protestáns királynak s midőn Vilmos a hittahallgatókat a löweni bölcsészeti tanfolyam elvégzésére akarta kötelezni, elhatározta, hogy megfosztja trónjától s ez sikerült is neki.

Az 1830-iki forradalom nagy tévedés volt, épen a minő Irland és Anglia elválasztása volna. A németalföldi királyság föállítása, megvalósítván a burgundi hercegek által hajdanában kitűzött célt, a bécsi kongresszus legjobb alkotása volt. Az északi, német eredetű tartományok gátat képeztek Franciaország, — a déli, latin nyelvűek Németország hódító törekvéseivel szemben. Belgium földművelésével, iparával, vasműveivel, szénbányáival járult a közösséghez; Hollandia gyarmataival, hajóival, kereskedésével. Ez a 9—10 millió lakosú s 400 millió frankos budgetű állam époly erős volt, mint Poroszország 1815-ben s képes volt önmagát megvédelmezni. Most aggódva tekint Hollandia keletre, Belgium délre s egyik sincs teljes biztonságban.

Belgiumban a szabadság barátai győzelmesen dacolhattak volna az ultramontánizmussal, ha a hollandiai protestánsok segélyére támaszkodhatnak. Elszigeteltségükben bukásuktól kell tartani. A belga papság az 1830-iki forradalom lángra szításával bünt követett el Európa biztonsága ellen.

E korszak vége felé a klérus egyrészt s pedig a legtevékenyebb s legműveltebb részét magával ragadta a modern eszmék fuvalma. Montalambert, Lammenais, Lacordaire a katholicizmus és a szabadság szövetségét hirdették. Sok belga lelkész volt követőjük s ezek közül többen, kik az 1830-diki kongresszus tagjai voltak, a köztársaság mellett nyilatkoztak. Ennek a mozgalomnak lehet köszönni, hogy a katholicusok végre is egyetértésre jutottak a szabadelvűekkel az összes szabadságjogoknak a belga alkotmányba való beiktatása végett, beleértve még azokat is, melyeket a püspökök 1815-iki „doktrinális ítélete” elkárhoztatott. Az irlandi klérus ugyanezen eszmék uralma alatt vett részt a vegyes (felekezetenlküli) iskolák szervezésében, melyeket most szeretne eltörölni.

De a pápaság, az egyházi hagyományok hű öre, csakhamar fölemelte csalhatatlan szavát Lammenais szentségtörő újításainak s következőké az ugyanazonos eszméken nyugvó belga alkotmánynak elítélése végett is. XVI. Gergely a hirhedt 1832-iki encziklikában átokkal sújtja a lelkiismereti szabadságot, „a legdögletebb tévedések egyikét”, s a sajtószabadságot, „mely nagyon végzetes és fölöttébb kárhuzatos, — halálos

* L.: Un épisode judiciaire de l'ancien royaume des Pays-Bas cz. művét. 1816. husvét ünnepén a klérus megtagadta a feloldozást azoktól a notabelektől, kik az alkotmányra szavaztak s azoktól a polgármesterektől is, kik letették az esküt az alaptörvényre.

Bavay példaként hozza föl a bergeni törvényszék egyik, 1816. ápril 3-án elhunyt bíráját, kit gyóntatója kényszerített a következő visszavonó nyilatkozat aláírására:

„E czélból meghívott tanuk előtt kijelentem, hogy tekintettel a belgiumi püspökök által e tárgyban kibocsátott „doktrinális ítéletre”, töredelmesen megbántam, hogy a f. évi február 25-iki rendeletben követelt esküt letettem s ha Isten kegyelme egészségemet visszaadja, kész vagyok e tekintetben mindazt megtenni, mit tőlem az egyház iránti engedelmisség kíván.”

Ez a példa is igazolja, hogy a klérus a gyóntatószék segélyével hatálytalanná tehet minden polgári törvényt, ha az egyház engedelmes fiaival van dolga.

seb, melyet csak úgy lehet megsemmisíteni, ha tüzzel pusztítjuk ki a baj szülő csiráit.”

IX. Pius mindig hasonló szellemben beszélt. 1861-ben, márczius 18-ikán tartott allokucziójában elítéli „a modern civilizációt, mint a melyből annyi kárhuzatos nézet ered, mely védelmébe veszi még a nemkatholikus hitnézeteket is, s nem zárja ki a közhivatalokból a hitetleneket, s megnyitja gyermekeinek a katholicus iskolákat.”

Pius a közte s tisztán katholicus államok között létrejött minden konkordátumban kikötötte a protestánsok teljes kiirtását* s végre a Syllabusban megalkotta az ultramontán abszolutizmus programját.

A pápaság alkotmányos szabadságjogaink elítélésével nagyon ferde helyzetbe juttatta a belga katholicusokat, mely különösen a csalhatatlanság kihirdetése óta tarthatatlanná lön. Egyrészt az encziklika és Syllabus, másrészt a belga alkotmány közé vannak állítva. Amde a mint Venillot mondja: „Nincs s nem is lehet szabadelvű katholicizmus. A szabadelvű katholicusok, kik valóban katholicusok, nem szabadelvűek, s a kik igazán szabadelvűek, azok nem katholicusok. (L'Univers, 1869. jan. 1. szám.) A katholicus párt kebelében két csoport képződött. Az egyik finom megkülönböztetések, kétértelműségek, vagy hallgatás által akar kisiklani a pápai határozatok szigora alól s folyton erősíti az alkotmányhoz és a szabadsághoz való ragaszkodását. Közölye a Journal de Bruxelles s főhívei az 1830. év még élő emberei s a párt államférfiai. Kormánypartí s ez adta a most (1873.) hatalmon levő Malou miniszterium tagjait. Okos s mert nem akar erőszakos ellentállást idézni elő, vonakodik engedni a klérus követeléseinek. A papság még tűri ezt, mert egyelőre nem nélkülözheti szolgálatait.

A másik csoport hamisítatlan ultramontán. Pártvezérei az érsekek, programja a Syllabus, tudományos közege a löweni egyetem. Ez rendelkezik a párt főrejelével, mert a klérus segélyével ez vezeti a váiasztókat. Minden nagyobb városban van a püspökök által föntartott és sugalmazott lapja, Gentben a „Bien public”, Lüttichben a „Gazette”, Brüggeben a „Patrie”, Antwerpenben a „Journal d'Anvers”. Ez az árnyalat majd végre is megszabadul a mérsékeltbb katholicus politikusok töredékétől, mert logikailag csak egyetlen álláspontot foglalhat el s mert gondja van rá, hogy eszméit beverje az iskolás ifjúság fejébe.

A belgiumi ultramontán pártnak egy elvitázhatlan érdeme van: az őszinteség. Nem törekszik végczélját elrejteni. Ez a czél ugyanaz, melyre a pápaság a középkor óta mindig törekedett: az egyetemes szuverénítás, a világalalom. A löweni egyetem egyik tanára, C. Périn, ez eszmét „Les liberls populaires” ** cz. munkájában

* E tekintetben a Szent Atya egyszerűen amaz egyház dogmáihoz alkalmazkodott, melynek feje. — Bossuet nem volt ultramontán s mégis ugyanily értelemben beszélt. „A fejedelem köteles fölhasználni hatalmát azon czélra, hogy kiirtsa államában a hamis vallásokat. Kik nem akarják, hogy a fejedelem vallási ügyekben szigorú alkalmazzon, mert a vallásnak szabadnak kell lennie, istentelen módon tévednek.” Belgiumban a katholicus politikusok most azt állítják, hogy az egyház határozatai nem állnak ellentétben alkotmányos szabadságjogainkkal. Ez „istentelen tévedés”, a mint ezt maguknak a pápáknak és zsinatoknak szavaival kimutathatom. L. a III. sz. függelék.

** „Minden törvény és törvényes kötelesség szükségképi alapját Isten parancsa s az ő tilalma képezi. Az Isten által rendelt hatalom csalhatatlansága az ő törvényeinek kihirdetésében s magyarázatában — ez képezi minden társadalmi szabadság lényeges biztosítékát, míg az emberi hatalom csalhatatlansága mindenféle szolgálagra vezet. Bármily csekély része volna is a gyarló embernek állítólagos emberi jogánál fogva a szellemi rend alapját képező elvek megállapításában,

formulázta s minden jézsuíta kollégiumban ezt tanítják az ifjúságnak.

Első pillanatra különösnek látszik, hogy a pápa, ki világi hatalmát nem volt képes Rómában megoltalmazni, uralkodó módjára kormányozzon oly független államot, mint Belgium. Pedig ezt nagyon egyszerűen s minden erőszakoskodás nélkül éri el pusztán a meglevő intézmények fölhasználásával. Mivel a klérusnak sikerült teljesen ultramontán többséget küldeni a kamarába, kezébe kerített minden hatalmat s tulajdonkép a pápa lett fejedelmünk. A választó papjának, a pap püspökének, a püspök a pápának engedelmessé válik; e szerint a pápa sokkal inkább mondható Belgium királyának, mint II. Lipót, mert neki engedelmessé válik a parlament, mely alkotja a törvényeket s megszavazza az adókat.

A kathólikusok végcélja nem lehet más, mint a Vatikán által egyedül törvényesnek elismert kormányzat visszaállítása, más szavakkal azé a kormányzaté, mely nemrég még Spanyolországban, Nápolyban s Rómában is uralkodott. De csak fokozatosan s okosan mennek előre. Hogy biztosan haladhassanak, mindenekelőtt a nevelést akarják kezükbe keríteni; aztán a zárdák szaporításával teljesen uraivá lesznek a helyzetnek.

A klérus által föntartott elemi és középiskoláknak már most is háromszor annyi növendéke van, mint az államiaknak. A kathólikus párt, most, hogy hatalomra jutott, minden megüresedő tanszéket oly tanároknak juttat, kik az ultramontánizmus hívei. Ilyformán azon intézmények, melyeket a szabadelvűek a modern eszmék terjesztésére létesítettek, éppen ellenkezőleg az ultramontánizmus teljes diadalának útját fogják egyengetni.

A községek az elemi oktatás czéljából iskolákat állítottak föl; de az 1842-diki törvény a püspökök által kinevezett papokra bízván a felügyeletet, azt érte el, hogy az iskolák a klérus fenhatósága alá kerültek. Az előkelőbb osztályok leányai csaknem mind a zárdákban nevelkednek, a munkás osztályból származók pedig az iskolás nénéknél, vagy a papok által igazgatott községi iskolákban. E szerint a papság már teljesen keze közé kerítette az arisztokrácia s a nép leányainak nevelését, s a polgárságét is nagyrészen. Mihelyt aztán sikerült kedve szerint újítani meg a középiskolák s az állami egyetemek tanító személyzetét, az egész országban ura lesz a közoktatásnak, már pedig a ki ezt vezeti, azé a jövő.

A zárdák az egyházi uralom egy másik eszközét képezik s hihetetlen gyorsasággal szaporodnak. Elárasztják a városokat s a vidéket. A nagy városokban, mint Namur, Antwerpen, Gent, Brügge, Lüttich, egész negyedekeket foglalnak el.*

Ezek a testületek nagyszerű épületeket emelnek, de vagyonuk legnagyobb részét értékpapirokba fektetik, hogy ne ismerjék az emberek gazdagságukat. 1846-ban

már akkor is csökkenne az elvek tekintélye. — Vagyis ha az ember maga akarja magát kormányozni, szolgásgába esik. A társadalmi rend csak akkor lehet uralkodó, ha Isten földi helytartójának csaihatatlan tekintélye létesítette. Eszerint tehát szükségkép a pápa a szuverén.

A szabadelvű lapok nem szenteltek oly figyelmet Périn úr érdekes füzetének, aminőt megérdemelt volna. Pedig nagyjelentőségű mert kiderül belőle, hogy mily irányú közjogot tanítanak Löwenben. — V. ö. ily czimű röpiratommal: „Une leçon de droit public à l'Université de Louvain.”

* Antwerpenben pl. a város bizonyos részeiben mindenfelől kolostorok környezik az embert. A jézsuiták ép most építettek itt egy roppant nagy kollégiumot az új boulevardról legszembőlőbb helyen, mintha hatalmukat akarnák jelképezni. L. az I. függelék.

779 zárdájuk volt 11,968 szerzetessel, vagyis annyi, mint a XVIII. század végén, midőn II. József szükségesnek látta számukat megcsökkenteni. Az 1866-diki népszámlálás 1314 kolostort tüntet föl 18,162 szerzetessel. 20 évi időszak számukat majdnem megkettőztette s azóta is folyton szaporodnak.* Kiszámították, hogy minden három plébániai kerületre két kolostornak kell jutni s nemsokára mindenikre esik egy.

Azok a törvények, melyek tiltják, hogy egyházi szerzetesek jogi személyeknek tekintessenek, némi gátat vetnek szaporodásuk, különösen pedig a biztos vagyon-szerzés elé. De a törvényeket, noha nem veszély- és kockázat nélkül, kijátszák.**

Az első rendszabály, a mit a püspökök a miniszterektől s a kamarától követelni fognak, mielőtt nem félhetnek többé heves ellenzéstől, vagy pedig megsemmisítették azt, oly törvény leendő, mely a kolostoroknak biztos alapot nyújt s lehetővé teszi, hogy számban és erőben gyarapodjanak. Ezt kísérlette meg az 1857-iki kathólikus miniszterium is. Ez időben az ellenzék kitörése s a nagy városok ellenséges magatartása elegendő volt a törvényjavaslat visszavonását kérészkölni; de az ultramontán párt nem tűrne többé ily nyilatkozatokat. A fegyveres erőt használná föl elnyomásukra, mint 1871-ben is tenni akarta. Kartárcsaszal úzná szét a polgárokat s a véres elnyomás szülte félelmet fölhasználva, az ellentállás utolsó elemeit is megsemmisítené.

A klérus rendelkezésére álló eszközök csaknem legyőzhetlen hatalmuak oly országban, mely hitét megtartotta. Mindenekelőtt a szöszéket változtatják át a politikai propaganda szinterévé. Onnét menydörgi le folytonos támadásait a szabadelvű párt s elvei ellen;

* A legújabb adatok szerint Belgiumban 213 férfi-kolostor van 4027 taggal, 1346 női zárda 20645 taggal s így a szerzetesek összes száma mintegy 25 ezer. Hogy mily roppant szám ez oly országban, mely alig valamivel nagyobb, mint Pestmegye kétszer véve s melynek mindössze 5 1/2 millió lakosa van, megítélhetjük, ha összevetjük a magyarországi számarányokkal, hol 223 kolostor van 2080 férfi szerzetessel 174 zárda 1971 apáczával. Fordító.

** Ime néhány finom jogi fogás, melyek segítségével a kongregációk kijátszák a holt kéztől tiltó törvényt. A szerzetes társulat tagjai társasági szerződést írnak alá, melyben kijelentik, hogy minden vagyonukat közös tulajdonként tekintik s kikötik, hogy az előbb elhalt fél jutaléka a többiekre száll. Így korlátlan tartamu magánjogi társulatot létesítenek s midőn a társulati tagok száma kettőre, háromra csökken, gondoskodnak újak fölvételéről, s ilyenformán örökös holt kéz származik. Hogy pedig a testület biztosítsa magát a törvény és örökösök ellenében, minden tagjával oly végrendeletet tétet, melynek értelmében valamelyik tagtársnak hagyja egész jutalékát, ez aztán annak idején hasonlóképp végrendeletük. Az utolsó övrendszabály a köteles részre jogosult örökösök, mint az atya és anya ellen szolgál s abban áll, hogy kelet nélküli adásvételi szerződést állítanak ki az eladó s vevő aláírásával, melyet az eladó halála után töltenek ki. Ha erre éppen szükség volna; szóval a hatásvédő fegyvereknek egész arzenálja áll rendelkezésükre. Ily módon állnak fön s szaporodnak a kolostorok.

Néhány évvel ezelőtt a genti püspök egy titkos körlevele jutott nyilvánosságra, melyet egy kolostor póre alkalmából adott ki. Ebből kiki megismerheti azokat az érdekes tanácsokat, melyeket a püspök az összes rendházak főnökeinek osztogat:

„Vizsgáljátok meg gondosan, hogy a rend valamely tagjának halála nem vonhat-e maga után kellemetlen következményeket, akadékoskodást, a törvényes örökösök nyomozása az állami hatóság részéről s a rendház biztos fenállását veszélyeztető pöröket. Ha a hitizitek, hogy elejét vették a veszélynek végrendelet által, akkor szerzetesek teljes bizottságot valamely ügyes jogtanácsossal arra nézve, hogy ez ügylet kellekeiből mi sem hiányzik, különösen ha az okmány sajtókezüleg van írva. Ha kételkedés támad lelketekben, adjátok azt elő s a bizottság majd utasít, hogy minő eszközöket meríthettek a törvényekből a nagy károk elkerülésére.” 1858. apr. 12-iki Utasítás.

Ez, amint látjuk, szervezett hadjárat a polgári törvények ellen. L. Frère-Orban „La main morte et la charité par Jean van Daeme” cz. művet.

úgy rajzolja le őket, mint erkölcstelen, mert vallástalan embereket, kik készek azonnal bezárni a templomokat s lemészárolni a papokat, mint elődeik, a francia forradalom „szörnyei” tevék. Mihelyt közelednek a választások, csak politikai predikációkat lehet hallani. Ha valamely városkában egy-egy dohányzó, vagy kávéházi üzlet a papság által elkárhóztatott lapot mer tartani, mint rossz hírű helyet jelölik meg; csakhamar elveszti látogatóit és jó hírnevét. Ennek a kiközösítésnek borzasztó hatása van, az illető községekben senki sem mer daczolni az átokkal.*

A gyóntatószék még hatalmasabb eszköz. A feloldozás megtagadásával fenyegetődöz lelkész egészen kezei közt tartja a hívőket s akármit követelhet tőlök. Mostanában már azoktól is megtagadják a feloldozást, kik nem hagynak föl a liberális lapok járatásával, noha ezek az újságok rendszerint kerülnek a vallási kérdések érintését.

Néhány előkelő állású hölgy nemrég felsőbb leányiskolát állított fel Lüttichben s fölkerített a püspököt, hogy engedje meg egy lelkésznek ott a vallás-oktatás teljesítését. Mivel ez intézet a zárdáknak lett volna versenytársa, a püspök megtagadta beleegyezését, sőt megvonta a feloldozást az alapítónóktól s mindazoktól, kik odaküldik gyermekeiket. Sőt a plébánusok egész odáig mennek, hogy minden vallásos oktatást megtagadnak ez iskola növendékeitől.

A gyóntatószékben eszközlik ki a papok az anyáktól, hogy gyermekeiket a jézsuíta kollégiumokba, s a löweni (ultramontán szellemű) egyetemre küldjék. A gyónás szentségének segélyével sikerül a papságnak kicsalni azt a sok hagyományt, melyek az egyházi szerzetek gazdagítására s új kolostorok alapítására szolgálnak.

Ypernbén, Flandriában, a gyónási igazolványok rendszerét hozták be, mely oly hatásos, hogy bizonyára általánosítani fogják. Ez a következőből áll: a gyóntató atya a husvéti kötelezett gyónás alkalmával egy igazoló jegyet ad minden gyónónak arról, hogy eleget tett az anyaszentegyház parancsának. Később a papság kiküldöttje házról-házra jár előkérni s hitelesíteni a jegyeket; meggyőződést szerez arról, megvan-e mindenkinek a magáé. A kinek nincs, azt nyilvánosan megbélyegzik s ha mesterséget, vagy kereskedést folytat, elveszti vásárlóit s összeköttetéseit. Ha valaki gyónás nélkül akar szert tenni ily bizonyítványra, olyan egyéntől vesz, ki kétszer gyónik két különböző templomban.

(Folyt. köv.)

Zsoltár átdolgozások.

CXXXVII. zsoltár.

*Babilonnak vize mellett hogy ültünk,
Ottan mi nagy siralomba merültünk;
Emlékeztünk a magas Sionra
Babilonnak közepette sirva;
S a nagy bűnnek és bánatnak miatta
Hegedűnket függesztettük fűzfákra.*

* Ime egy példa. Ypern környékén egy községben néhány szabadelvű össze akart jönni egy dohányzó-szobában oly lap előlvasása végett, melyet egyikük kerülő úton kapott. Megtudta ezt a plébános s a kitűzött órában megindult a dohányzó helyiség felé s ajtaja előtt a breviariumot olvasva járt fel s alá. Egyetlen szabadelvű se mert mutatkozni.

*A kik minket fogva el kivittének,
Kivántanak mi tőlünk vig éneket,
Nosza énekeljelek — így mondtak —
Énekei közül a Sionnak!
Hogy dicsértük volna Siont vígságban,
Énekelvén az idegen országban!*

*Jeruzsálem! ha rólad felejtkezem:
Felejtsem el hegedülni jobb kezem;
Inyemhez ragadjon az én nyelvem,
Ha megszünök rólad énekelnem,
És ha fő-fő vígasságom nem leszen
Valamikor Jeruzsálem én nekem!*

*Emlékezzél fiairól Édomnak,
Emlékezzél gyásznapjáról Sionnak,
El ne engedd, óh Uram, azoknak,
A mit akkor fennen kiáltoztak:
Foszszad, foszszad Jeruzsálem népeit,
Földre rontsad minden épületeit!*

*Ellidd te is, Babilonnak leánya,
Rajtad az Ur boszúját még megállja!
Boldog, a ki megfizeti néked
Rajtunk való nagy kegyellenséged,
Ki öledből gyermekidet kirántja
És a kemény kösziklához paskolja!*

Fülep Imre.

KÜLÖNFÉLEK.

— **Nagy hagyomány a debreczeni egyetemre.** A legilletékesebb helyről nyert értesülés után lelki örömmel hozzuk tudomására olvasó közönségünknek, hogy áldott emlékezetű püspökünk, néhai Révész Bálint, főiskolánknak egyetemmé leendő fejlesztése érdekében, közjegyzői irattárban elhelyezett végrendelete szerint 10,000 azaz tízezer forintos alapítványt tett egy bölcsészeti tanszék alapjára, — mely összeg az életben maradt özvegy halála után lesz kifizetendő. Midőn a isteni gondviselés jónak látta boldogult püspökünket legdrágább kincseitől, szeretett gyermeitől megfosztani: már akkor megszülemlert nagy lelkében gondolat, hogy elvesztett gyermekei helyébe főiskolánkat fogadja gyermekévé. Ez elhatározás a végrendeletnek tízezer forintos alapítványában nyer megvalósulást. S igazán, e nagyszerű alapítvány tétele által a gyermekévé fogadott főiskolában szellemi emlékét minden időre fölemelve látjuk!! Dicső emlékű alapítónk iránt érzett kegyelet ellen vétenénk, ha ez ujdonságunkat további kommentárral kísérnők.

— **Egyetemes egyházi értekezlet, és a Prot. Irod. Társaság választmányi ülése.** Budapesten, a közelebb lefolyt zsinat alkalmával f. hó 14-ikén rendkívül érdekes mozzanatokban gazdag egyetemes egyházi értekezlet tartatott, melynek jegyzőkönyvét jövő számunkban egész terjedelmében közölni fogjuk. Szó volt ez értekezleten a lelkeszi értekezletek s a vallásos összejövetelek tartásáról, mint az egyháziasság fölébresztésének és ápolásának hasznos és szükséges eszközeiről, továbbá a vallásos iratok terjesztésének ügyéről. Másnap, f. hó 15-én, a Prot. Irod. Társaság tartott választmányi ülést, melynek legfontosabb tárgya a népies kiadványok megindítása volt. Ezek szerkesztésével *dr. Kecskeméthy István* budai h. lelkész bizatott meg, ki a folyó évre tervezett 10 füzet szerkesztéséért 150 frt tiszteletdíjat kap, míg a szerzők ívenként 16—35 forinttal fognak díjaztatni. *Hegedüs Sándor* vál. tag, orsz. gyűl. képviselő ezen alkalommal is megtette nemes ajánlatát, hogy a költség-többletet ő fogja fedezni, a miért a választmányi ülés hálás köszönetet szavazott neki.

— **Adományok a debreczeni egyetem alapjára.** Berlinből 30 márka adományt küldött egyetemünk alapjára egy német nő, Allwicher Luiza okleveles tanítónő, a következő levél kíséretében: „E csekély összeget a debreczeni főiskolának protestáns egyetemmé való kiegészítésére küldöm. Nagyon érdekel engem Magyarország, különösen pedig Debreczen, minthogy nekem volt alkalmam az odaváló törekvő theologus kandidátusokat megösmerni. Adja az Isten kegyelme, hogy az ő igéje Debreczenben, a professzorok által tisztán és hamisítatlanul hirdettessék az Ő és a Jézus Krisztus dicsőségére, a ki „ma és mindörökké ugyanaz“ és a világ üdvösségére. Legmélyebb tiszteletemnek kifejezésével maradok Allwicher Louise, okleveles tanítónő.” — *Harstein Péter*, izr. vallású debreczeni polgár 1000 frtot adományozott egyetemünk javára. — Vidékről az iznyétei ref. egyház 80 koronát, Tisza-Derzsről az egyháztagok 4 forint 69 kr.-t, az egyház maga 100 koronát, Gyüre László lelkész 30 koronát évi 6—6 korona lefizetésével, Viski József leánytanító 15 koronát, évi 3 korona lefizetésével, adományoztak. Bihar-Udvari község 100 frtot szavazott meg. — A debreczeni gyógyszerész-testület elhatározta, hogy újévkor 500 koronás alapítványt tesz a debreczeni egyetemre. — Búd-Szentmihályról vesszük az értesítést, hogy az egyház 600 koronás alapítványt tesz, melyet 10 éven át 60 koronával törleszt, ezenkívül házankénti gyűjtést rendez, s ennek gyümölcsét Debreczen és Kolozsvár között egyenlően fogja megosztani. Az egyházi előjáróság buzdító felhívására a községi pénztárból a községi képviselőtestület 100 koronát utalványozott az egyetem céljaira, mely adomány értékét neveli az a körülmény, hogy annak megszavazásához több más vallásfelekezethez tartozó képviselők is egy értelemmel és akarattal hozzájárultak.

— **A Tisza-család a váradi prot. felső leányiskoláért.** A bihari ev. ref. egyházmegye — mint tudjuk — elhatározta, hogy Nagyváradon egy protestáns felső leányiskolát fog felállítani közadakozásból. Ezen célra ki is bocsatották már régebben a gyűjtőleveket, de az üdvös célra eddig még úgyszólván csak a Tisza Kálmán családja adakozott. Begyűlt eddig összesen 4000 frt, a mely összeghez Tisza Kálmán 1000 frttal, Tisza Kálmánné 1000 frttal és Tisza István is 1000 frttal járultak. Ezenkívül a Tisza Kálmánné gyűjtőívén 750 frt van aláírva, úgy hogy a hívek még eddig csak 250 frtot adakoztak.

— **A karczagi tanári kar kérvénye.** Az iskolák az egyház veteményes kertje: ezt tartá reformált egyházunk mindenkor s ebben a kertben legfontosabb kötelességének tartá a hitélet ápolását s a gyenge csemetéknek életerős fákká növekedését gondos kezekkel létesíteni. Egyházkerületünk — mely területén „a tanügyről intézkedik“ és gondosan őrökdi, hogy az evangyéliomi tan az iskolákban is egyházunk hitelvei szerint és szellemében taníttassék — tantervet alkotott és jutalmakkal is igyekezett a gyermekek és ifjak szellemi fejlettségének megfelelő tankönyveket előállítani. A konventi tanterv lapozgatása alkalmával ragadta meg figyelmemet az, hogy az egyháztörténelem, a reformáció, főként a magyar prot. egyház történelme sem az elemi öt alsó osztályban, sem a négy alsó gymnasiumban tananyagként felvéve nincs. A gymnasium 3-ik és 4-ik osztályában tanítatik a sokkal elméletibb „hittan és erkölcsstan“ és épen a 3-ik osztályban 11 lapon alaphölcsészeti fogalmakkal: „Az ember erkölcsi természete“ (2), „Az erkölcsi szabadság“ (3), „A lelkiismeret“ (4), „Az erkölcsi törvény“ (5) stb. §-okban; míg a tapasztalatibb, a gyermekek lelkét megragadó, lelkesítő, vonzó ker. egyháztörténelem s főként bennünket közelről érdeklő „magyar protestáns egyháztörténelem“ az 5-dik, illetve a 8-dik gymnasiumi osztály tananyagának van fentartva. Sokkal kisebb vagyok, semhogy bírálatot akarnék a konventi tantervre vagy az egyházkerület által elfogadott tankönyvekre mondani, csak azt akartam ebből kihozni, hogy helyeselni tudom a karczagi ev. ref. tanári karnak a heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegyéhez benyújtott azon kérvényét, melyben a reformáció évfordulati napját ifjúsági istentisztelet tartásával vagy más úton megünnepeletetni óhajtja az ifjúság körében, hogy a tanulók legalább ez úton ismeretet nyerjenek a reformációról s lelkesedni tudjanak azon eszmékért, melyek könnyel és vérrel vannak beírva egyháztörténelmünk lapjaira; ne menjenek úgy ki az élet szinpadára, — a mi nem teljes gymnasiumoknál igen gyakori — hogy saját egyházukról fogalmuk, halvány fogalmuk sem legyen; pedig, mint a tapasztalat mutatja, épen ez a 4—6 gymnasiumot végzett közép vagyonos osztály az, (ilyen vidéki várost értek, mint Karczag), mely legtöbbet tehet az egyház fejlődésére, virágoztatására. A „magyar prot. egyháztörténet“ ismertetése még ott is mellőzve van, hol a tanterv keretén kívül ez megtörténhetnék. Kovács Lajos „ker. hittan“ cz. tankönyve végén „Előkészítés a konfirmációhoz“, míg a vallás és egyház meghatározásaival külön §-okban foglalkozik: „az evangyéliom szerint reformált egyház“-nak egyetlenny, a magyar prot. egyháznak pedig egy szó sincs szentelve. És engem nt. főnököm és az iskolaszék nt. elnöke fölhívtak, hogy szeretnék, ha a jövő konfirmációi vizsgára más tankönyvet használnék, nem pusztán azért, mert a magyar protestáns egyházzól ott szó nincs, hanem főként a stylus nehézsége miatt. A karczagi tanári kar, kérvényének benyújtása alkalmával, a nap magasztossága mellett a gyakorlati oldalt tartotta szem előtt. Az egyházmegye nem is tett ellene kifogást; de nem tárgyalta azért, mert az a törvényes út, a presbyterium jóváhagyása nélkül terjesztetett fel. Hiszszük azonban, hogy a tavaszi egyházmegyei s egyházkerületi gyűléseken a kérelem teljesítve s elfogadva leend. Tanári s tanítói kar rendezése mellett ifjúsági istentiszteletet s felolvasást tartottunk már most, mintegy 900 gyermek és nagyszámú, zsufolt közönség jelenlétében s én hiszem, hogy szavaink nem maradtak hatás nélkül. Mészáros Lajos, ev. ref. segéd-lelkész.

— **A sárospataki főiskola** a napokban tartotta meg a már régebben tervezett *Kövy-émlékinnepelet*. Az országos hírű jogtanár, Kövy Sándor, 1793-tól 1829-ig működött a sárospataki főiskolában, dicsőséget és hírnevet szerezve ez ősi tanintézetnek s hála s kegyeletes emlékezésre kötelezve az utódokat. Az ünnepélyen, a melyről a Sárospataki Lapok ünnepi számot adott ki, de a melyben az ünnepély leírását nélkülözzük, úgy látszik, hogy *Ballagi Géza* mondott beszédet, *Szinyei Gerzson* Kövy életrajzát adta elő, *dr. Zsindely István* pedig Kövy jelesebb tanítványait, többek közt Kossuthot, Szemere Bertalant, Teleki László grófot, Fogarasi Jánost stb. sorolta fel. Ballagi tartalmas és szép beszéde, Szinyei és Zsindely tanárok érdekes adatai bizonyára élvezetessé és tanulságossá tették a szép ünnepélyt. Minket közelebbről érdeklő adatok, hogy Kövy Nádudvaron született 1763-ban s a közép és felső tanfolyamokat Debreczenben végezte. A debreczeni főiskola könyvtárában egy arckép őrzi emlékezetét.

— **Lelkészválasztás.** Aradon f. hó 19-én ejtett meg a lelkészválasztás Balog Ambrus és Sántha István egyházmegyei tanácsbírák elnökleite alatt. A választási elnökök a szükséges formalitások megtétele s a lelkészválasztás fontosságának fejtegetése után föltették a gyülekezet előtt a kérdést, hogy a jelöltek közül kit óhajtanak megválasztani? A válasz meleg, lelkes szavakban minden ajkról így hangzott: *Eljen Csécsi Imre!* Miután háromszori felszólításra is csak e név hangzott, a választási elnök Csécsi Imre aradi h. lelkészt egyhangulag megválasztottnak jelentette ki. A választás ezen eredménye nemcsak a hívek, hanem a város minden rendű, rangú és felekezeti lakosa közt nagy lelkesedést keltett. — Ezen tudósítást vettük az aradi lelkészválasztásról, melyet igazán jóleső örömmel hozunk olvasóink tudomására. Ha valahol, itt igazán méltó emberre esett a hívek választása, ki már évek óta odaadó buzgalommal, valóságos lelkipásztori bölcseséggel vezeti az aradi gyülekezet ügyeit. Nehéz helyén minden tekintetben alkalmas ember ő. Legyen rajta, működésén s gyülekezetén Istennek áldó kegyelme!

— **A városunkban szokásos őszi segélykérés** eredményeként bejött főiskolánk részére, készpénzben: 784 frt 67 kr., ebből a szegény tanulóké 208 frt 92 kr. Terményadományban: a) kétszeres élet 1060 kgr., b) csős tengeri 2580 kgr., c) vegyes tengeri 75 kgr., d) burgonya 215 kgr.

— **Meghívó** a debreczeni jótékony nőegyesület által fentartott nőiipariskola folyó hó 26-ikán délelőtt 11 órakor tartandó ünnepélyes megnyitására. Program: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. A felügyelő bizottság jelentése. 3. Az iskola ünnepélyes átadása és átvétele. 4. Egy növendék üdvözlő beszéde a felügyelő bizottsághoz. 5. A női ipar iskola célja és hivatása. Értekezés Vántsa Györgytől. 6. Elnöki bezáró beszéd. A felügyelő bizottság.

— **Halálozás.** Óhajtunk megemlékezni egy előkelő debreczeni polgár, *Tóth Lajos* haláláról, kit a mi olvasóink közül, mint a hatvanas évek elején főiskolánkban theologiai szaktanfolyamot végzett, majd később világi pályára lépett egyént, sokan ismertek. Mint nyugdíjba lépett vasúti hivatalnok, városunkban telepedett le, s élénk érdeklődéssel viseltetett itt minden egyházi és iskolai ügy iránt, úgy annyira, hogy valóban ezekre szentelte minden gondját, minden idejét. A közkedveltségnek örvendő férfiú f. hó 18-án, 57-ik életévében, gázmérgezés folytán, váratlan halállal hunyt el. Temetése óriási részvét mellett harmadnap volt; az általa látogatni

annyira szeretett újtemplomban barátja, *Dicsőfi József* lelkész úr mondott fölötté szép imádságot. Legyen nyugodt síri álma ezen igazán vallásos, egyházas érzelmű férfúnak!

— **Megjelent** egy külön füzetben az ev. ref. zsinat és tiszántúli ev. ref. egyházkerület felhívása, Debreczen szab. kir. város társadalmának 1893. évi október 27. tartott értekezlete a debreczeni ev. ref. főiskola fejlesztése tárgyában. A 40 lapra terjedő füzetben a czimben is jelzett tárgyak mellett benne vannak az okt. 27-iki értekezleten Balogh Ferencz, dr. Baczoni Lajos tanárok és Márk Endre ügyvéd által, főiskolánknak egyetemmé fejlesztése ügyében mondott beszédek, s egyszersmind az értekezleti gyűlés megállapodásai.

— **Mellékeljük** lapunk jelen számához a néhai *Gyöngyössi Sámuel* köznapi és alkalmi imádságaira vonatkozó előfizetési felhívást. Mintegy két évvel ezelőtt magunk is láttuk, olvastuk ezen imádságokat, melyek száma, átölelve a természeti, a polgári és az egyházi évek, az ünnepeken kívül minden nevezetesebb mozzanatát, 126-ra megy, s mondhatjuk, azon meggyőződést merítettük, hogy kár volna azokat napvilág elé nem bocsátani; s midőn most ez megtörténik, melegen ajánljuk a valóban olcsó kiadást a lelkész urak szíves figyelmébe, pártfogásába.

Szerkesztői üzenetek.

N. S. Á—a. A hirdetést nem vettük észre az utalvány hátsó oldalán. Innen a késlekedés. Közelebb magánlevelünk megy.

TARTALOM-JEGYZÉK: Egyházkerületünk s a millenium. — Rövid észrevétel a „Quousque tandem...?” cz. cikkre. Nagy Lajos. — Válasz Nagy Sándor ev. ref. lelkész úrnak. Bögös Lajos. **Közéletünk:** Javaslat a behivatalnoki fizetések egyöntetű rendezéséről és egyházaink anyagi megszervezéséről. Forenczy Gyula. — **Irodalom.** — Dr. Schlauch bibornok véleménye az osztrák házassági törvényről. Aurifaber. — A klérkáli párt Belgiumban. Dr. Bartha Béla. — Zsoltár átdolgozások. Fülöp Imre. — Különnfélék. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

Az érmelléki egyházmegyében eső *mihályfalvai* helyettes lelkészi állomásra decz. 1-től számított 5 óra.

Javadalom: mindennemű ellátás mellett 100 frt. Vállalkozó az állomást azonnal elfoglalni és erről alólirottat értesíteni köteles.

Sz.-Imre (Biharm.), 1893. nov. 21.

Nagy István,

érmelléki egyh. m. esperes.

Pályázat.

Szintyéről az ottani segédlelkész-tanító úr véletlen eltávozván, helye betöltendő segédlelkész-tanítóval, ha ilyen akad; ha pedig ilyen nem akad: csak tanítóval. Pályázhatnak tehát segédlelkészek s tanítók is. A fizetés 500 frtra tehető.

Ágya, (Aradmegye) 1893. nov. 22.

Nagy Sándor s. k.,

felügyelő lelkész.